

DOCENTENHANDLEIDING

katern E1.1 Caribische gebied – havo/vwo

Dit katern behandelt subdomein E1.1 uit de syllabus. De omschrijving uit de syllabus en van de eindtermen vindt u hieronder:

Syllabus E1.1: havo = vwo

De vijf geografische dimensies gaan vooraf door een paragraaf over gebiedsafbakening. De syllabuscommissie heeft in haar eerste vergadering gesproken over wat het 'Caribisch gebied' precies is. De afbakening voor deze regio is echter afhankelijk van de gekozen thematiek. Daarom is het belangrijk dat er in lessen aandacht wordt besteed aan de afbakening zodat leerlingen kunnen beredeneren wat de grenzen van het 'Caribisch gebied' zijn.

De specificatie E1.1 Caribisch gebied staat niet los van de andere in het CE getoetste subdomeinen. In de Cariben-specifieke opgaven van het centraal examen zullen daar waar zinvol verbanden worden gelegd tussen subdomein E1 en de subdomeinen B2 en C2. In zekere zin fungeert subdomein E1.1 als een tweede regio naast de regio Brazilië (voor havo) en Zuid-Amerika (voor vwo) in subdomein D1.

In de oude syllabus (E1.a.1) werd de Caribische regio afgebakend door een specificatie van 'relevante kenmerken'. Het ging om een breed scala van geografische kenmerken waarin diverse geografische dimensies terugkwamen. In de nieuwe syllabus is het onderdeel afbakening beperkt tot voornamelijk de topografische. Veel van de fysische, culturele en (historisch) politieke kenmerken zijn verplaatst en samengebracht met andere leerstof over de dimensies. Doordat subdomein E1.1 feitelijk één regionale toepassing is, is het volgens de commissie logisch de dimensies als voornaamste ordeningsprincipe te hanteren.

Ook worden er vaardigheden behandeld zoals omschreven in:

- 1 a.1. (Kaarten selecteren, lezen, analyseren, interpreteren en produceren bij het beantwoorden van geografische vragen) en
- 1a 2. Geo-ICT applicaties gebruiken bij het beantwoorden van geografische vragen, waarbij leerlingen geografische gegevens onder andere van digitale kaarten en satellietbeelden selecteren, lezen, analyseren, bewerken en presenteren.

Eindtermen:

De kandidaat kan op verschillende manieren het Caribisch gebied afbakenen

In dit verband kan de kandidaat:

- Het Caribisch gebied afbakenen aan de hand van absolute en relatieve liggingkenmerken.
- De regio functioneel afbakenen in relatie tot verschillende thema's.

Aandachtspunten:

- Grenzen van de Caribische regio worden bepaald door functionele criteria.
- Binnen het Caribisch gebied zijn er verschillende deelgebieden.

Belangrijke werkwijzen:

- Het Caribisch gebied in een geografische context plaatsen: de structuur van een gebied begrijpen door

- onderscheid te maken tussen deelgebieden van een groter gebied (indelen);
- samenhangen identificeren door na te gaan tot welk groter geheel een gebied behoort (toedelen).

Belangrijke begrippen:

- Grote & Kleine Antillen
- Bovenwindse eilanden & Benedenwindse eilanden

De leerling is in staat om het Caribisch gebied af te bakenen

- aan de hand van topografische eenheden
- op verschillende schaalniveaus
- en herkent daarin de verschillende dominante dimensie(s).

Stap 1

1. Welk topografisch kenmerk zorgt ervoor dat Amerika als één geheel wordt afgebakend?

Het feit dat het een aaneengesloten landmassa is omsloten met een natuurlijke grens van water/oceanen en zeeën.

2. Kijk in de map *Tektoniek* en open de laag *Platen*. Beoordeel of Groenland op basis van tektoniek als een continent kan worden afgebakend.

Nee, tektonisch gezien ligt Groenland niet op een eigen tektonische plaat, Groenland ligt op de Noord-Amerikaanse plaat.

3. Voer de bovenstaande opdracht ook uit voor IJsland.

Nee, IJsland ligt op twee tektonische platen en is als landmassa bovendien te klein om een continent te zijn.

4. Is de afbakening tussen Noord- en Zuid-Amerika gebaseerd op plaatgrenzen?

Nee, tussen de twee tektonisch platen ligt een complex gebied van kleine(re) platen.

Ja, de twee continenten zijn van elkaar gescheiden door een complex gebied van kleine(re) platen.

5. Is Amerika een aaneengesloten landmassa?

Ja, de grens is niet gebaseerd op een rivier/meer/water.

6. Heb je in de Darién Gap, de grens tussen Panama en Colombia menselijke activiteit of bebouwing kunnen waarnemen?

Alleen in het uiterste oostelijke deel van de grens zijn twee dorpjes te zien.

7. Hoe breed is volgens jouw meting de landbrug?

Ongeveer 170 km

8. Ben je geboren in het Caribisch gebied of woon je daar nu? Zoek dan je eigen woonplaats en/of geboorteplaats op via EduGIS en plaats een puntmarkering op deze plek. Volg de stappen hieronder.

- Open de functie om zelf kaartlagen te tekenen (de knop met de pen).
- Maak een puntenlaag en geef het de naam "woon-/geboorteplaats".

- Plaats een punt op je woon-/geboorteplaats en klik op 'klaar'.
- Verander de kleur naar wens.
- *Eventueel*: Tevreden? Sla de puntenlaag op.
- Zoom uit zodat je Noord- en Zuid-Amerika weer helemaal in beeld hebt.

Geen antwoord vereist.

9. Op continentaal schaalniveau: In welk werelddeel woon jij volgens de Verenigde Naties?
Eigen antwoord (In de meeste gevallen is het antwoord Noord-Amerika omdat het Caribisch gebied hier binnen valt)

Stap 2

1. Bestudeer de kaart en noteer welke landen er in Midden-Amerika liggen volgens de indeling van de Verenigde Naties (VN).

Volgens de Verenigde Naties (VN) bestaat Midden-Amerika uit acht landen: Mexico, Belize, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua en Panama.

2. Soms wordt er naar de voedselcultuur gekeken om Midden-Amerika af te bakenen. Midden-Amerika bestaat dan uit alle landen waar de bevolking van oudsher voornamelijk tortilla's (wraps) eet. Is dit een voorbeeld van een absoluut gebiedskenmerk waardoor een formele regio wordt afgebakend, of een relatief gebiedskenmerk waardoor een functionele regio wordt afgebakend?

Het gaat hier om een absoluut gebiedskenmerk waardoor een formele regio wordt afgebakend.

3. Behoort jouw woon-/geboorteplaats tot Midden-Amerika volgens deze kaart? Ben je het hier mee eens? Geef met een cultureel én een topografisch argument aan waarom je het hier wel of niet mee eens bent.

Volgens de kaart liggen de woonplaatsen er buiten.

Echter, de woonplaatsen van de leerlingen liggen letterlijk in het midden tussen de grote landmassa's van het Noorden en het Zuiden in: dat is een topografisch argument om het Caribisch gebied wél tot Midden-Amerika te rekenen.

Of een leerling beredeneert dat het Caribisch gebied niet op de landrug ligt, maar bestaat uit losse eilanden (topografisch)

Of een leerling beredeneert dat het Caribisch gebied niet behoort tot de tortilla cultuur of een beschrijving daarvan (cultureel).

4. Bekijk onderstaande uitspraken. Met welke van deze twee uitspraken ben jij het eens? Licht je antwoord toe.

Uitspraak 1:

Verschillen tussen gebieden en hun bevolking zijn waardevol en geven een gevoel van eigenheid en trots; dit moet beschermd worden.

Uitspraak 2:

Verschillen tussen gebieden en de bevolking leiden vaak tot spanningen, rivaliteit en (gewapende) conflicten; het zou beter zijn als verschillen langzaam verdwijnen.

De leerling geeft een eigen antwoord. Voel je je wereldburger of meer verbonden met een regio?

Stap 3

1. Licht het gehele Caribische gebied (VN) op de Caribische plaat? Licht je antwoord toe.

Sommige delen, zoals Cuba liggen niet op de genoemde plaat, maar horen wel bij de regio, terwijl delen van Midden-Amerika wél op de Caribische plaat liggen, maar juist niet bij de regio lijken te horen.

2. Licht het gehele Caribische gebied (VN) in of aan de Caribische Zee? Licht je antwoord toe.

De Bahama's en de Turks- en Caicoseilanden vormen een uitzondering. Hoewel deze topografisch gezien in de Atlantische Oceaan liggen, worden ze wel tot de Cariben gerekend.

3. Noteer de namen van de landen die lid of kandidaat-lid zijn van de Caricom, maar buiten het Caribisch gebied (VN) liggen.

Belize, Bahama's, Guyana, Suriname

4. Wat valt je op aan de landen die geen lid of kandidaat-lid zijn?

Het zijn allemaal landen die niet, niet helemaal, of recentelijk zelfstandig zijn / het zijn overzeese gebieden van Nederland, de Verenigde Staten (VS) en het Verenigd Koninkrijk (VK).

Tip: Zichtbaar op de kaartlaag *landnamen*.

5. Noem een kenmerk waardoor het voor de hand ligt om Cuba tot het Caribisch gebied te rekenen.

Het ligt aan de Caribische Zee.

6. Noem ook een kenmerk waardoor je een afbakening krijgt waarbij Cuba niet tot het Caribisch gebied hoort.

Het ligt niet op de Caribische Plaat.

Stap 4

1. Is de afbakening van de Grote en Kleine Antillen gebaseerd op een absoluut liggingskenmerk of een relatief liggingskenmerk?

De grootte van de eilanden is een absoluut liggingskenmerk.

2. Liggen de eilanden van de Grote en Kleine Antillen door elkaar heen of liggen de twee regio's apart van elkaar?

De Grote en Kleine Antillen liggen ruimtelijk gezien gescheiden van elkaar.

3. Welke landen behoren tot de Grote Antillen?

De Grote Antillen omvatten de grotere eilanden in het noordwestelijke deel van de Caribische Zee: Cuba, Hispaniola, Jamaica en Puerto Rico. Het eiland Hispaniola is opgedeeld in twee landen Haïti en de Dominicaanse Republiek.

4. De Grote Antillen behoorden tot een *functionele regio*. Noem twee relatieve liggingskenmerken die de Grote Antillen tot een functionele regio maakten.

Ze vormden een onderdeel van de Spaanse handelsnetwerken (in de Caribische Zee)

Ze vormden een onderdeel van de Spaanse militaire (in de Caribische Zee)

De eilanden waren economisch/politiek nauw verbonden met elkaar

De eilanden waren economisch/politiek nauw verbonden met de grotere Spaanse koloniale regio.

5. Waarom is het voor de Kleine Antillen ingewikkeld om als functionele regio samenwerkingsverbanden aan te gaan?

Voorbeeld van een goed antwoord:

De eilanden behoren nog deels tot de overzeese gebieden van Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Nederland / het zijn niet allemaal geheel onafhankelijke eilandstaten. Daardoor zouden grote landen als Frankrijk ook betrokken raken bij de samenwerking.

6. Uit hoeveel eilandstaten bestaan de Kleine Antillen en hoeveel overzeese gebieden behoren er toe?

- 10 eilandstaten

- 11 overzeese gebieden (wanneer je de gebiedsnamen/landnamen telt met een landafkorting tussen haakjes achter de naam)

Stap 5

1. Wat is de naam van de overheersende luchtstroom die door het Caribisch gebied waait? Gebruik in EduGIS de i-knop om informatie te lezen over deze luchtstroom.

Noordoostpassaat

2. Welke eilanden worden er met de ABC-eilanden bedoeld?

Aruba, Bonaire, Curaçao

3. Welke eilanden worden er met de SSS-eilanden bedoeld?

Saba, Sint Eustatius, Sint Maarten

4. Welke groep eilanden behoort tot de Bovenwindse eilanden?

SSS-eilanden

5. Welke groep eilanden behoort tot de Benedenwindse eilanden?

ABC-eilanden

6. Geef een geologische verklaring voor het verschil in reliëf tussen de twee eilandengroepen.

De bovenwindse eilanden liggen in een jonger/actiever tektonisch gebied.

7. Welk klimaat heerst er in jouw geboorteplaats?

Eigen antwoord

8. Maak nu een opsomming van klein naar groot in welke regio's jij allemaal woont. Je begint met de ABC of de SSS-regio. (Je gaat nu dus *uitzoomen* van schaalniveau)

De leerlingen zoomen uit vanuit hun eigen leefomgeving tot aan Noord-Amerika.

Toetsvragen

1. Welke eilandengroep wordt gekenmerkt door een meer bergachtig terrein?

- A) Benedenwindse Eilanden
- B) Grote Antillen
- C) Bovenwindse Eilanden

D) ABC-eilanden

Antwoord: C) Bovenwindse Eilanden

2. Wat is een belangrijk doel van de Caricom?

A) Bevorderen van toerisme

B) Verminderen van handelsbarrières

C) Militaire samenwerking

D) Bevorderen van de goederenhandel tussen de deelnemende landen

Antwoord: D) Bevorderen van de goederenhandel tussen de deelnemende landen

3. Waarom behoren de ABC-eilanden tot de Benedenwindse Eilanden?

A) Ze liggen ten noorden van de evenaar

B) Ze zijn groter dan de Bovenwindse Eilanden

C) Ze liggen aan de kant waar de wind naartoe waait

D) Ze zijn economisch meer ontwikkeld

Antwoord: C) Ze liggen aan de kant waar de wind naartoe waait

4. Welke factor draagt niet bij aan de kwetsbaarheid van Kleine Antillen?

A) Beperkte natuurlijke hulpbronnen

B) Grote bevolkingsdichtheid

C) Economische afhankelijkheid van toerisme

D) Hoge kosten voor import en energie

Antwoord: B) Grote bevolkingsdichtheid

5. Op basis van welk criterium worden de Grote Antillen en de Kleine Antillen voornamelijk van elkaar onderscheiden?

A) Politieke status

B) Economische ontwikkeling

C) Grootte van de eilanden

D) Culturele diversiteit

Antwoord: C) Grootte van de eilanden

Eindproduct

Het eindproduct moedigt leerlingen aan om kritisch na te denken over de complexiteit van geografische afbakeningen en stelt hen in staat om theoretische kennis toe te passen in een praktische toepassing met GIS-technologie.

Het verzamelen van alle eindproducten op een kaart geeft een goed startpunt om over de afbakening van de regio te discussiëren. Vraag hiervoor de leerlingen hun eindproduct op te slaan en als bestand in te leveren. De docent kan de resultaten één voor één openen in EduGIS om alle kaartlagen over elkaar te leggen.

Antwoorden examenvragen

Het definiëren van de Caribische regio kan volgens bron 1 op basis van verschillende kenmerken, bijvoorbeeld aan de hand van het klimaat.

1 Geef een argument voor en een argument tegen het gebruiken van het klimaat als kenmerk om het Caribisch gebied te begrenzen.

Argument voor: het Caribisch gebied heeft (grotendeels) een tropisch klimaat/ A-klimaat / ligt in de tropische zone.

Argument tegen: binnen het Caribisch gebied bestaan meerdere klimaatverschillen.

In bron 1 wordt het Caribisch gebied in de ruimste zin begreemd, inclusief de Caribische eilanden en ook de landen Belize, Guyana, Suriname en Frans-Guyana.

2 Noem vanuit de politieke dimensie een argument voor en een argument tegen de begrenzing van het Caribisch gebied in deze ruimste zin.

Meerdere antwoorden zijn mogelijk, bijvoorbeeld:

- Argument voor: Deze landen hebben politieke overeenkomsten /contacten / samenwerking met de eilanden van het Caribisch gebied.
- Argument tegen: Deze landen hebben politieke verschillen / horen bij Zuid- (en Midden-) Amerikaanse en/of Europese politiek.

Uitspraak: 'Venezuela wordt gerekend tot het Caribisch gebied'.

3 Noem vanuit de fysisch-geografische dimensie een argument voor bovenstaande uitspraak en een argument tegen bovenstaande uitspraak.

Voorbeelden van juiste argumenten voor:

Venezuela ligt aan Caribische Zee/ heeft deels overeenkomstig (tropisch) klimaat/ heeft deels overeenkomstige bodemsoort/ ligt gedeeltelijk in overeenkomstig windsysteem.

Voorbeelden van juiste argumenten tegen:

Venezuela ligt niet op Caribische plaat/ heeft hooggebergte/ is geen eiland/ heeft (naast tropische klimaten) verschillende klimaten/ heeft verschillende bodemsoorten/ heeft (grote) rivieren.

Bestudeer atlaskaart 'De Wereld – Cultuurgebieden'.

Het Caribisch gebied en Venezuela worden beide gerekend tot het cultuurgebied van Latijns-Amerika.

4 Noem twee argumenten tegen de keuze van deze indeling.

Tussen Caribisch gebied en Venezuela bestaan verschillen in:

- dominante cultuur (Caribisch gebied heeft meer verschillen in bijvoorbeeld taal, godsdienst, e.d.)
- de geschiedenis (bijvoorbeeld verschillen in koloniaal verleden)
- de geografische ligging (bijvoorbeeld continentale ligging tegenover eilanden)

5 Begrens het Caribisch gebied uitgaande van zowel een fysisch-geografische dimensie als een politiek-economische dimensie.

Fysisch-geografisch: ligging in/ aan de Caribische Zee

Politiek-economisch: landen die in en om de Caribische zee specifieke samenwerkingsverbanden zijn aangegaan, bijvoorbeeld ACS of Caricom.